

Emblem Project Utrecht - educatieve module over bouw en gebruik van deze site

1. Doel van deze module

2. Metadata

3. Inleiding in het Emblem Project Utrecht: wat is een embleem?

4. Zoekmogelijkheden en zoekopdrachten Emblem Project Utrecht

5. Uitwerkingen van zoekopdrachten op de site van het Emblem Project Utrecht

1. Doel van deze module

In deze module leer je twee dingen. Enerzijds leer je hoe je op een website rond emblemen - historische teksten met afbeeldingen, verzameld in het Emblem Project Utrecht (EPU) - optimaal gebruik maakt van zoekmogelijkheden. Anderzijds krijg je inzicht in de manier waarop onderzoekers zo'n website opzetten. We nemen als het ware een kijkje onder de motorkap: met welk doel maken onderzoekers gegevens doorzoekbaar? En hoe bewerken ze hun gegevens om ze doorzoekbaar te maken? Het gaat hierbij om zoekopdrachten waarmee je gegevens over bijvoorbeeld de vindplaats van teksten kunt achterhalen, maar ook om zoekopdrachten die tot doel hebben inhoudelijke patronen in de teksten te detecteren. Bijvoorbeeld patronen in thema's, motieven en woordvelden, of sporen van intertekstualiteit.

De literaire tekst als dataset, de bibliografie als metadataset

Verregaande digitalisering heeft de werkwijze en werkzaamheden van letterkundig onderzoekers de laatste decennia erg veranderd: waar letterkundigen hun onderzoeksmateriaal vroeger in bibliotheken en kaartenbakken vonden, zoeken zij deze nu in dataset en metadatasets. Historische teksten en gegevens over historische teksten zijn op de EPU-website omgebouwd tot datasets en datasets over die datasets (metadatasets).

Wat zijn data en metadata, en met welk doel worden ze gemaakt?

Data is de term waarmee we 'gegevens' aanduiden (teksten, afbeeldingen, muziek, etc.), en met metadata bedoelen we 'gestructureerde gegevens over gegevens'.¹ In je dagelijks leven maak je van metadata al grootschalig gebruik. Zo vind je in Windows Media Player, iTunes, Spotify of een andere digitale muziekspeler informatie over de muziek (data) die je luistert: titel, artiest, album, lengte van het nummer, etc.

Binnen de context van ArthurianFiction, Emblem Project Utrecht en Liederbank zijn de transcripties van historische teksten en scans van afbeeldingen de data, en zijn de metadata bijvoorbeeld indexeringen van motieven in teksten en afbeeldingen, indexen van auteursnamen of de vindplaatsen van manuscripten.

Aangezien digitaliseren en het bouwen van data- en metadatasets kostbaar en arbeidsintensief is, wil je dat iedereen voor wie de data en metadata relevant zijn, deze kan vinden. Om dit te bereiken is het belangrijk om goede metadata aan te leveren. En hoewel metadata in principe geen specifieke vorm behoeven, is het voor het leveren van goede

¹ Alexander König, 'Metadata – The What and Why'. CLARIN NL: CMDI Tutorial 13 september 2012.

metadata nodig om ze te structureren middels coderingen. Coderingen hebben een vaste vorm en zijn bijvoorbeeld herkenbaar aan het gebruik van bijzondere tekens. Dat 'Wilhelmus' de titel van een geuzenlied is, kun je in een codeertaal als XML bijvoorbeeld zo noteren: <title type="geuzenlied">Wilhelmus</title>. Hoe consequenter de metadata – ook qua spelling, of taalkeuze – gecodeerd zijn, hoe meer resultaten je krijgt die voor jouw zoekvraag relevant zijn.

Wanneer metadata gestructureerd zijn met behulp van standaarden die dicteren hoe je welke gegevens codeert, is het ook mogelijk om verspreide collecties aan elkaar te verbinden. Zo kunnen lokale of nationale initiatieven samengevoegd worden tot grote internationale projecten, waardoor meer data binnen één interface beschikbaar wordt. Nu kun je met de EPU site van alles uitzoeken over Nederlandse liefdesembleembundels, maar het uiteindelijke doel is dat je op vergelijkbare websites over andere nationale collecties kunt komen waardoor je kunt onderzoeken of emblemen in andere landen eigenschappen hebben die overeenkomen met de Nederlandse emblemen.

2. Metadata Emblem Project Utrecht

Het Emblem Project Utrecht heeft altijd tot doel gehad het corpus liefdesembleembundels in te bedden in grotere datasets van gedigitaliseerde emblemen uit andere gebieden van West-Europa. Bij aanvang van het project is daarom goed gekeken naar standaarden die die integratie zouden kunnen bevorderen. Aangezien er al andere embleemcorpora gepubliceerd waren door groepen in Europa en de Verenigde Staten, is de site van EPU in navolging van deze vergelijkbare digitaliseringsprojecten gebouwd. De belangrijkste vraag was: wat gebruiken andere groepen onderzoekers en welke standaard zal de toekomst hebben? Om overleg over een antwoord op deze vraag over de keuze van standaarden in gang te zetten is er samenwerking gezocht met die andere groepen emblemonderzoekers.

Uiteindelijk is gekozen voor drie belangrijke standaarden:

- die van het Text Encoding Initiative (TEI) voor de codering van de transcriptie van teksten
- die van ICONCLASS voor de indexering van afbeeldingen
- de uitgangspunten van het Open Archive Initiative die uitwisseling en samenvoeging van afzonderlijke datasets mogelijk maken

De specifieke invulling van die standaarden is vastgelegd in een door de Open Emblem Group ontwikkeld Emblem Schema dat in gezamenlijk overleg met onderzoeksgroepen in Glasgow, Illinois, Wolfenbüttel en Coruna tot stand is gekomen. Dit Emblem Schema is gebaseerd op de standaardtaal XML.

De Open Emblem Group heeft deze standaard gebruikt en laten implementeren in een dataprovider van het Open Archives Initiative (OAI)², zodat de content van EPU gedeeld en

² The Open Archives Initiative develops and promotes interoperability standards that aim to facilitate the efficient dissemination of content. OAI has its roots in the open access and institutional repository movements. Continued support of this work remains a cornerstone of the Open Archives program. Over time, however, the work of OAI has expanded to promote broad access to digital resources for eScholarship, eLearning, and eScience. <http://www.openarchives.org/>

hergebruikt kan worden. Het OAI is een open archief waar iedereen bij kan en dat interoperabel is, wat inhoudt dat andere systemen ermee kunnen communiceren en gegevens kunnen uitwisselen. Toen het EPU in 2006 afgerond werd, waren de EPU data nog maar in beperkte mate aangepast aan de OAI standaard. De integratie van EPU-data in OAI is uiteindelijk in 2012 met behulp van CLARIN-geld tot stand gebracht.

3. Inleiding in het Emblem Project Utrecht: wat is een embleem?

Een embleem is een symbolische afbeelding met een opschrift en een begeleidende tekst. De betekenis van een embleem wordt bepaald door de combinatie van deze drie karakteristieke onderdelen:

- motto [= opschrift]
- pictura [= afbeelding]
- subscriptio [= onderschrift]

Hierbij werd de nieuwsgierigheid van de lezer vaak gewekt door het motto of de *pictura* en diende de *subscriptio* vervolgens ter uitleg en verdieping.

Het genre ontstond in 1531, toen de bundel *Emblematum liber* van de Italiaanse jurist Alciato verscheen. Kort na 1531 verschenen er met name in Italië en Frankrijk vergelijkbare bundels waarin de motto's en *subscriptio's* vooral in het Latijn geschreven waren. Toen het emblematische genre zich verder over West-Europa verspreidde, verschenen er echter ook embleembundels in volkstalen zoals het Engels, Frans, Nederlands en Spaans.

Kenmerkend voor het embleem is de combinatie van woord- en beeldelementen en het speelse, maar tegelijkertijd moralistische karakter. Emblemen boden de lezer wijze lessen over de meest uiteenlopende onderwerpen, maar deze lessen waren niet direct toegankelijk: de lezer moest ze zelf proberen te ontdekken in de vaak cryptische afbeeldingen en teksten die samen betekenis genereerden.

Waarop richt embleemonderzoek zich?

Embleemonderzoek richt zich vaak op twee aspecten van de emblematiek. Het eerste aspect is de relatie tussen woord en beeld: hoe werden woorden en beelden in emblemen gecombineerd en wat maakte die combinatie specifiek emblematisch? Het tweede aspect is de verwevenheid die emblemen onderling vertoonden. Motieven, thema's en teksten werden namelijk door embleemdichters in heel West-Europa hergebruikt. Vragen hierbij zijn: welke patronen zijn er in die imitaties te vinden, en wat zeggen die patronen over de ontwikkeling van het genre en de manier waarop het genre werd aangepast aan lokale of nationale behoeften?

De methode van onderzoek naar beide aspecten van het emblematische genre bestaat uit het vergelijken van emblemen. Dat vergelijken vond ook al plaats voordat er grootschalig gedigitaliseerd werd, maar was toen veel lastiger. Onderzoekers hadden toen alleen de beschikking over enkele papieren indexen zoals Henkel en Schöne's *Handbuch zur Sinnbildkunst des XVI. und XVII. Jahrhunderts*³, en moesten expertise op bouwen door jarenlang op eigen kracht enorme corpora te bekijken.

Opzet en doel van Emblem Project Utrecht

³ Van dat handboek verschenen in de loop van enkele decennia meerdere uitgaven, bijvoorbeeld een vernieuwde uitgave in Stuttgart, bij J.B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung in 1976.

Met de komst van digitale middelen werden de vergelijkingsmogelijkheden groter en konden in kortere tijd meer emblemen onderzocht worden. In navolging van andere West-Europese embleemdigitaliseringsprojecten, startte in 2003 het Nederlandse project 'Emblem Project Utrecht'. Emblem Project Utrecht was een onderzoeksproject dat tot doel had een specifiek Nederlands subcorpus binnen de Europese emblematiek – liefdesemblemen – dusdanig digitaal te ontsluiten dat grootschaliger comparatief onderzoek mogelijk werd.

Het liefdesembleem als emblematisch subgenre

Aan het begin van de Nederlandse Gouden Eeuw, zo rond 1600, verschenen er in het huidige Vlaanderen en Nederland bundels met liefdesemblemen op de boekenmarkt. In die embleembundeltjes werden teksten gecombineerd met afbeeldingen (*picturae*) die de lezers spelenderwijs iets leerden over zaken als liefdesverdriet, huwelijksrouw en partnerkeuze. Niet alleen de liefde tussen mensen, maar ook die tussen God en de mens was onderwerp van deze emblemen. Tussen die profane en religieuze embleembundels bestonden grote overeenkomsten en de relatie tussen beide soorten embleembundels werd bijvoorbeeld binnen het Emblem Project Utrecht onderzocht. Ten behoeve van het Emblem Project Utrecht werd een selectie gemaakt van embleembundels die karakteristiek waren voor Nederland. Hoewel elders in Europa rond 1600 ook veel embleembundels gemaakt werden, floreerde het subgenre van de liefdesemblematiek vooral in het huidige Vlaanderen en Nederland. Liefdesemblemen zoals die op dat moment in de Nederlanden ontstonden, waren allereerst bedoeld voor de huwbare jeugd op zoek naar een partner. Zo vormden die liefdesemblemen een belangrijk deel van de allereerste jongerenculturen die in West-Europa ontstonden. Naast liefdesemblemen waren ook liederen voor jongeren onderdeel van die cultuur. En soms vielen emblemen en liederen zelfs samen, zoals je kunt zien in de P.C. Hoofts *Emblemata amatoria* uit 1611, een bundel die voor de helft uit emblemen en voor de helft uit liederen bestaat.

We geven een voorbeeld van het type onderwerpen dat er in aan bod kwam, en het soort boodschap dat ermee werd uitgedragen. Hier zie je het twintigste embleem uit Heinsius' bundel *Nederduytsche poemata* (1613) afgebeeld.

20. In lubrico. [Op glad ijs]

Cupido leert het spel dat Hollandt heeft gevonden, [gevonden: uitgevonden]
 Hy proeft te gaen op 't ys, hy heeft twee schaetsen aen. [proeft: probeert]
 Hy heeft twee yzers scherp aen zijne voet gebonden,
 Daer mede dat hy meynt op 't water vast te staen. [Daer mede: waarmee]
 Het ys van selfs is glat, de yzers glat daer tegen,
 Men valt seer lichtelick daer op, of oock daer in.
 Het vryen gaet alsoo. die niet en is te degen [te degen: terdege]
 Geslepen op het werck, die duyselt in de min. [Geslepen: vernuftig]

Daniël Heinsius, *Ambacht van Cupido*, uit: *Nederduytsche poemata* (Leiden, 1613, p. 20-21)

De *pictura* toont de Romeinse liefdesgod Cupido met zijn pijl en boog op schaatsen; houten schaatsen zoals die typerend waren voor de Nederlandse Republiek. In de *subscriptio* is te lezen hoe Cupido de kunst van het schaatsen probeert te leren. De combinatie van de *subscriptio* en de *pictura* met daarop een Nederlands landschap met een rivier, bomen, een ophaalbrug en huisjes, maakt duidelijk dat hij dit op de plaats waar het schaatsen is uitgevonden leert: in Holland. Hij denkt met ondergebonden schaatsen stevig op het water te staan, maar doordat de gladde schaatsen op het gladde ijs worden geplaatst, is het helemaal niet zo makkelijk en val je snel. In de laatste twee regels van de *subscriptio* wordt een parallel met de liefde getrokken: de liefde lijkt net als schaatsen bedrieglijk eenvoudig, maar je kunt het spel alleen beheersen als je het goed hebt geleerd. En daar dient deze embleembundel toe: jongeren voorbereiden op de liefde. Daarnaast wil Heinsius met dit embleem aangeven dat de Nederlander, die door Zuid-Europeanen vaak als 'koud', onbeschaafd en weinig verfijnd werd getypeerd, de kunst van het liefhebben toch zodanig beheerst dat zelfs Cupido, de liefdesgod uit het Zuiden, iets van hen kan leren.

Om te zien of Heinsius de enige was die Cupido op schaatsen zetten of dat dit embleem mogelijk deel uitmaakte van een bredere trend, en welke trend dan, moet je in het corpus

van liefdesemblem kunnen zoeken.⁴ Hiertoe bevat de site van het Emblem Project Utrecht de volledige facsimile's⁵, transcripties en indexen van 28 embleembundels en biedt de site tal van mogelijkheden om deze bundels te doorzoeken en te vergelijken.

4. Zoekmogelijkheden en zoekopdrachten Emblem Project Utrecht

De edities op de website van Emblem Project Utrecht kunnen op verschillende manieren doorzocht worden. Aan de hand van opdrachten krijg je een beeld van de mogelijkheden die de site biedt om antwoorden op onderzoeksvragen te vinden. We focussen daarbij op onderzoeksvragen die verband houden met een belangrijk kenmerk van emblem, namelijk dat ze imiterend van aard zijn. Anders dan nu, werd in de vroegmoderne periode waarin het embleemgenre bloeide niet zozeer originaliteit als wel intertekstualiteit nagestreefd. Auteurs probeerden hun nieuwe teksten in die periode te baseren op creatief hergebruik van wat er al bestond: het imiteren van beroemde voorbeelden (*imitatio*) werd als iets bewonderenswaardigs beschouwd. Als iets noodzakelijks ook, want het was een onmisbare stap om het ultieme doel te bereiken: het overtreffen van 'de groten', van de klassieken (*aemulatio*).

Bij intertekstualiteit komt de betekenis van een tekst mede tot stand door de relaties die de tekst met andere teksten heeft en door die betekenis die die andere teksten in de loop van de geschiedenis gekregen hebben. In het geval van citaten uit de bijbel of de klassieken vormde zo'n intertekstuele verwijzing bijvoorbeeld een opening naar eeuwenoude tradities van interpretatie en herinterpretatie. Voor de lezer zorgde deze intertekstualiteit ook voor een soort spelelement: wie kende genoeg andere literatuur om te weten welke fragmenten of afbeeldingen in de liefdesemblem aangehaald en gecombineerd werden?

Die imiterende natuur van emblem biedt de onderzoeker van nu de kans om patronen en verbanden tussen emblem op te sporen en zo te doorgronden welke betekenislagen er in de emblematische teksten en afbeeldingen verborgen liggen. De oefenopdrachten die hier volgen zetten je op het spoor van enkele betekenislagen die in liefdesemblem.

Opdracht 1: welke informatie biedt de site over de embleembundels?

Zoek via de knop 'Emblem Books' bovenaan de pagina de bundel *Sinne- en minnebeelden* van Jacob Cats uit 1627. Je komt nu op een pagina waar via de navigatiekolom aan de linkerkant informatie te vinden is over alle *picturae*, teksten en facsimilescans die van die bundel beschikbaar zijn. Bekijk de geboden informatie en probeer aan te geven wat de opzet van deze bundel karakteriseert.

Opdracht 2: hoe vind je een specifiek embleem?

Via 'Global Search' is het mogelijk om een *query*, een zoekvraag, in te geven waarmee je de metadata van de embleembundels kunt doorzoeken. Hierbij kun je één zoekterm ingeven, maar heb je ook de opties 'and' en 'or', waarmee je de *query* specifieker kunt maken. Wat betreft het doorzochte materiaal heb je de keuze uit zoeken in de motto's, in de teksten, in de annotaties, in de *pictura*-annotaties en in

⁴ Meer lezen over de manier waarop Heinsius met deze embleembundel de Nederlandse literatuur op de Europese toneel wilde plaatsen? Zie: E. Stronks, 'Cupido leert de Nederlandse taal en burgert verder in (1613): realisme in het Nederlandse liefdesemblem', zie: *Neerlandistiek.nl*, <http://dSPACE.library.uu.nl/handle/1874/28435>.

⁵ Een facsimile is een nauwkeurige replica van een handschrift of oude druk.

de gehele site. Let op: als je de zoekopdracht in het Engels invoert krijg je vaak meer resultaten; de *picturae* zijn namelijk volgens de Iconclass standaarden in het Engels geannoteerd. Wanneer je een zoekresultaat aanklikt, kom je op een pagina met dat embleem.

Ga bovenaan de pagina naar de knop 'Search' en klik vervolgens op 'Global Search'. Probeer met behulp van deze zoekfunctie het volgende te ontdekken: op welke plaats in welke bundel staat het embleem met als motto 'Post tenebras spero lucem'? En wie is de auteur van dit embleem?

Opdracht 3: biedt de site ook volledigheid?

Wanneer je een embleem hebt geselecteerd, kom je op de pagina met het embleem en scans van de facsimile's, eventuele vertalingen, relevante literatuur, verbanden met emblemen uit andere bundels, Iconclass annotaties en eventueel commentaar.

Zoek een willekeurig embleem uit een willekeurige bundel (niet die uit de vorige opdracht) en bekijk via een 'Global search' actie of het rijtje met verbanden dat daar wordt opgesomd volledig is.

Opdracht 4: wat leren de EPU-emblemen ons over het verband tussen liefde en geld?

Arie Gelderblom heeft met behulp van de website van EPU onderzoek gedaan naar de impliciete boodschap die emblemen geven over het verband tussen liefde en economie. In hoeverre werd er in die zeventiende-eeuwse teksten en afbeeldingen een verband gesuggereerd tussen liefde en geld, en met welk doel gebeurde dat? Bedenk op welke termen hij gezocht zal hebben, en schrijf die op.

Lees nu Gelderbloms artikel 'Investing in your relationship' uit *Learned love. Proceedings of the Emblem Project Utrecht Conference on Dutch love emblems and the internet* (2007), zie:
http://emblems.let.uu.nl/static/images/project/learned_love_131-142.pdf. Komen de termen die jij had bedacht overeen met Gelderbloms zoekvragen? Probeer een aantal zoektermen die Gelderblom gebruikte uit. Kom je tot dezelfde conclusies, of hebben jouw zoekacties andere inzichten opgeleverd?

Opdracht 5: het detecteren van verbanden

Al in de Middeleeuwen werden vogels in verband gebracht met geestelijke dan wel lichamelijke liefde. Ook in de zeventiende eeuw was deze symboliek in de samenleving bekend. Het artikel 'Erotica in vogelperspectief. De dubbelzinnigheid van een reeks zeventiende-eeuwse genrevoorstellingen' van de Utrechtse kunsthistoricus Eddy de Jongh⁶ gaat over de vogelsymboliek in de zeventiende-eeuwse kunsten. Lees van dit artikel in ieder geval pagina 21 t/m 46, tot het stuk "'Schaamtegrens" en decorum'. Zie:

http://www.dbnl.org/tekst/jong076erot01_01/jong076erot01_01_0001.php.

⁶ E. de Jongh, 'Erotica in vogelperspectief. De dubbelzinnigheid van een reeks zeventiende-eeuwse genrevoorstellingen.' In: E. De Jongh, *Kwesties van betekenis. Thema en motief in de Nederlandse schilderkunst van de zeventiende eeuw*. Leiden, 1995, p. 21-58, zie:
http://www.dbnl.org/tekst/jong076erot01_01/jong076erot01_01_0001.php.

De Jongh geeft in zijn artikel aan dat een vogel in een kooi in de zeventiende eeuw vaak symbool stond voor maagdelijkheid en dat de kooi hierbij het vrouwelijk, en de vogel het mannelijk geslachtsdeel symboliseerde. Een vogel die uit de kooi ontsnapt, stond dan voor het verlies van die maagdelijkheid.

Ga via de knop 'Search' bovenaan de pagina naar 'Browse Pictorial Motives' en zoek hier naar *picturae* waarin maagdelijkheid, dan wel het verlies van de maagdelijkheid gesymboliseerd wordt. Welke emblemen vind je? Hoe heb je gecontroleerd of het beeld van een vogel in/uit een kooi in deze emblemen symbool kan staan voor (het verliezen van) maagdelijkheid?

Opdracht 6: wat kom je via de site te weten over de ooievaar als beeldmotief?

Tegenwoordig weet men bij het zien van een ooievaar in iemands tuin direct dat daar een baby geboren is, maar de ooievaar stond niet altijd symbool voor geboorten. Zoek uit welke symboliek er in de zeventiende eeuw schuil ging achter de ooievaar met behulp van de EPU site. Wat ontdek je, en herken je nog iets van de gevonden symboliek in de hedendaagse samenleving?

Opdracht 7: volg de sporen van een beeldmotief

Hieronder is het embleem 'Amicitia etiam post mortem durans' afgebeeld. Dit embleem is afkomstig uit de allereerste embleembundel die ooit werd gemaakt, *Emblematum liber* (1531) van de Italiaans jurist Andrea Alciato. Deze bundel is ontstaan doordat Alciato spreuken verzamelde en de drukker daar, om het geheel wat bij te lichten, met afbeeldingen vermeerderde.

Amicitia etiam post mortem durans

Arentem senio, nudam quoque frondibus ulmum,
Complexa est viridi vitis opaca coma.
Agnoscitque vices naturae, & grata parenti
Officii reddit mutua iura suo.
Exemploque monet, tales nos quaerere amicos,
Quos neque disiungat foedere summa dies.

Vrije vertaling:

Amicitia etiam post mortem durans [=Zelfs na de dood duurt vriendschap voort]

Een wijnrank, die bedekt is met groen gebladerte, omarmt een iep. De iep is dor van ouderdom en zelfs ontdaan van blad. De wijnrank accepteert deze natuurlijke verandering, en bewijst zijn weldoener dankbaar een wederdienst. Dit dient ons als voorbeeld. Zoek het gezelschap van vrienden die vriendschapsbanden zelfs niet door de dood laten verbreken.⁷

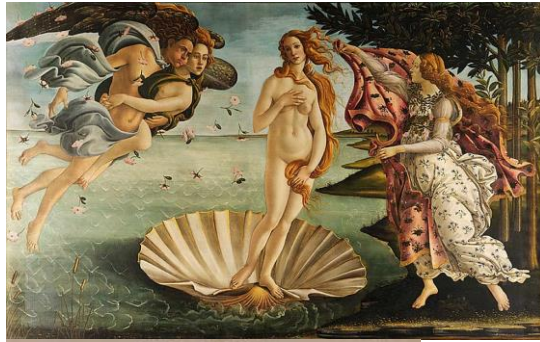
⁷ <http://emblems.let.uu.nl/emblems/edu/teksten.html>, tekst 14.

In dit embleem wordt het voor de lezers bekende beeld geschetst waarin een wijnrank om een iep groeit. Deze techniek werd al door de Romeinen in de wijnbouw gebruikt en was vooral in Latijnse literatuur een bekend symbool voor het huwelijk. De iep zorgt voor versteviging van de wijnrank, waardoor deze steviger omhoog kan groeien en meer zonlicht vangt. In dit embleem uit *Emblematum liber* is de iep oud, maar de wijnrank verlaat de boom niet. Als wederdienst beschermt de rank de boom nu tegen de wind en andere omstandigheden. Dit beeld wordt vertaald in een les waar de lezer in het dagelijks leven iets aan heeft: hij leert dat hij er bij uitzoeken van zijn vrienden op moet letten dat de vriendschapsbanden oprecht en onvoorwaardelijk, zijn zodat vrienden hem in slechtere tijden niet zullen verlaten.

Probeer sporen van dit embleem met de metafoor van de iep en de wijnrank in de liefdesembleembundels in EPU te vinden. Waartoe dienen de wijnrank en de iep als metafoor?

Verdere zoekopdrachten

- Zijn er embleembundels die volgens de site geen verband houden met de bijbel?
- In welke embleembundels zijn stukjes tekst van de Romeinse auteur Horatius opgenomen? Op welke manier en met welk doel zijn deze stukjes in de embleembundels geïntegreerd?
- Naast intertekstuele relaties tussen verschillende emblemen is er soms ook sprake van imitatio van schilderijen. Zo zijn er bijvoorbeeld sporen van *De geboorte van Venus* (ca. 1483) van de Italiaanse schilder Sandro Botticelli te vinden in het embleem 'Zy steeckt om hoogh het hoofd' uit de bundel *Emblemata amatoria* (1611) van de Nederlandse dichter Pieter Corneliszoon Hooft. Zijn er in de embleembundels op de website nog meer sporen van schilderijen te vinden?

Sandro Botticelli, *De geboorte van Venus*,
 om hoogh
 ca. 1483, tempera op paneel, 173 x 279 cm,
 1611
 Galleria degli Uffizi, Florence

Pieter Cornelisz. Hooft, 'Zy steeckt
 het hooft' uit *Emblemata amatoria*,

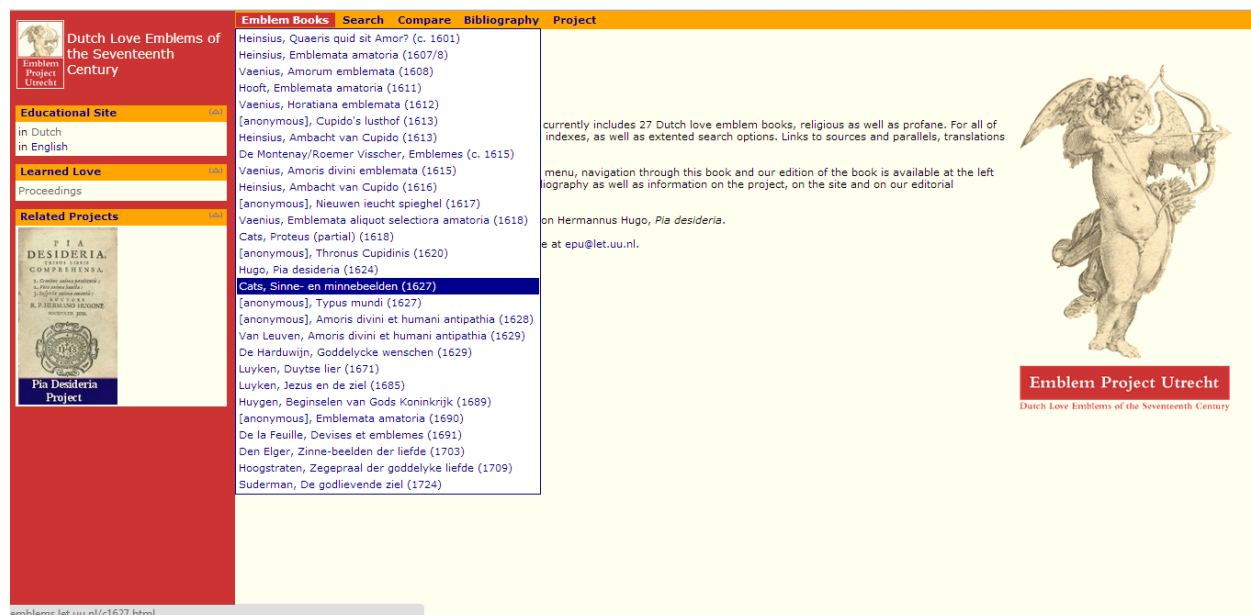
- Zijn er beeldmotieven die wel in wereldlijke maar niet in religieuze bundels voorkomen en vice versa? Wat zegt zulke 'exclusiviteit' over de al dan niet religieuze lading van het beeldmotief?
- Zoek een beeldmotief dat zowel in wereldlijke als in religieuze embleembundels voorkomt. Welk verschil in interpretatie van dit motief bestaat er tussen de bundels?
- Het beeldmotief van de hond werd zowel ter uitbeelding van huwelijkse trouw als van erotiek of wellust gebruikt. Zoek *picturae* waarop een hond is afgebeeld: waarvoor staat de hond in deze *picturae* symbool? Dekken huwelijkse trouw en erotiek/wellust de lading of geven de *picturae* wellicht aanleiding voor een andere interpretatie?
- Welke opvattingen over preutsheid zijn er in de zeventiende-eeuwse embleembundels te vinden?
- Zoek uit welke religieuze bundels katholiek en welke protestants zijn. Wat zijn de verschillen tussen deze bundels en hoe kunnen deze verschillend verklaard worden?

5. Zoekopdrachten - uitwerkingen

Opdracht 1: wat biedt de site allemaal?

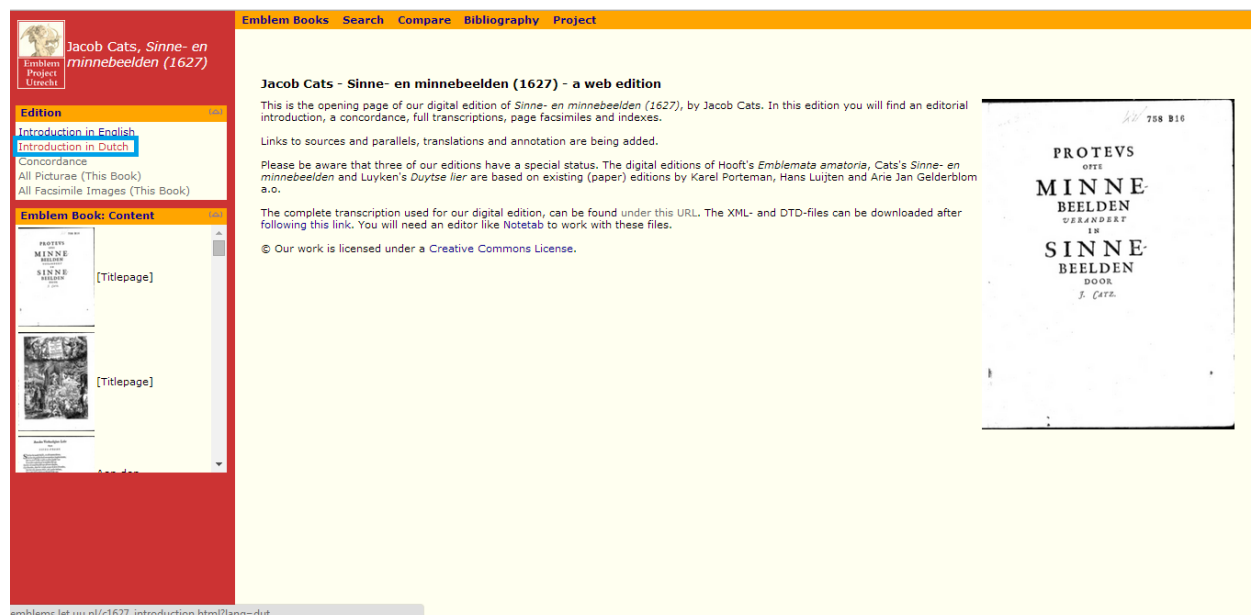
Zoek Cats' *Sinne- en minnebeelden*, bekijk de geboden informatie en probeer aan te geven wat de opzet van deze bundel karakteriseert.

Emblem Books --> Cats, Sinne- en minnebeelden (1627)

The screenshot shows the website interface for Emblem Project Utrecht. The top navigation bar includes 'Emblem Books', 'Search', 'Compare', 'Bibliography', and 'Project'. A sidebar on the left contains navigation options: 'Educational Site' (with sub-options for Dutch and English), 'Learned Love', 'Proceedings', and 'Related Projects'. The main content area displays a list of emblem books, with 'Cats, Sinne- en minnebeelden (1627)' highlighted. To the right, there is a large illustration of a winged cherub holding a bow and arrow, with the text 'Emblem Project Utrecht' and 'Dutch Love Emblems of the Seventeenth Century' below it.

Onder 'Introduction in Dutch' vind je informatie over Cats, over de digitale editie en over de bundel.

The screenshot shows the website interface for Emblem Project Utrecht, specifically the introduction page for Jacob Cats' *Sinne- en minnebeelden* (1627). The top navigation bar includes 'Emblem Books', 'Search', 'Compare', 'Bibliography', and 'Project'. The sidebar on the left contains navigation options: 'Edition' (with sub-options for 'Introduction in English' and 'Introduction in Dutch'), 'Concordance', 'All Picturae (This Book)', and 'All Facsimile Images (This Book)'. The main content area displays the title 'Jacob Cats - Sinne- en minnebeelden (1627) - a web edition' and a list of links. To the right, there is a large illustration of the title page of the book, which reads 'PROTEVS OITTE MINNE-BEELDEN VERANDERT IN SINNE-BEELDEN DOOR J. CATS.'.

Je kunt de tekst van deze introductie in zijn geheel lezen, maar via het tweede blok in de linkerkolom is het ook mogelijk om naar de verschillende hoofdstukken in deze introductie te navigeren.

Emblem Books Search Compare Bibliography Project

Content: Titlepage --

Jacob Cats, *Sinne- en minnebeelden* (1627)

Emblem Project Utrecht

Edition 1627

- Introduction in English
- Introduction in Dutch
- Concordance
- All Picturae (This Book)
- All Facsimile Images (This Book)

Introduction 1627

- Algemene inleiding
- Inhoud van de digitale editie
- Ontstaans- en drukgeschiedenis
- Voorwerk en emblemonderdelen
- Bronnen en verwerking
- Karakterisering bundel
- Verantwoording
- Notes

Emblem Book: Content 1627

[Titlepage]

[Titlepage]

Introduction

Algemene inleiding

Jacob Cats (1577-1660) was eenenveertig jaar toen hij in 1618 debuteerde met zijn *Silenus Alcibiadis, sive Proteus*, later *Sinne- en minnebeeldengenoemd*. Hij woonde te Middelburg, was stadsadvocaat en inmiddels dertien jaar getrouwd. Zijn emblematische werken droegen wezenlijk bij aan de ontwikkeling van de Nederlandse emblemataliteratuur die de aan het begin van de zeventiende eeuw tot grote bloei kwam.

Voor zijn omvangrijke bundel putte Cats deels inspiratie uit zijn onmiddellijke omgeving, maar hij hield daarbij wel permanent een oog gericht op zijn boeken. Herhaaldelijk speelde hij een spel met herkenbare en alledaagse beelden, én ontleningen aan de literaire en beeldende traditie. De vraag is dan welke uitbeeldingen nieuw zijn, en welke reeds bestonden; en in het laatste geval, wat Cats daar eventueel aan toevoegde. Voor de -huidige- lezer lijken de stofkeuze en duidingen van sommige emblemen door hemzelf bedacht, maar voor een belangrijk deel waren bepaalde toepassingen al gevonden. Deze tekstuitgave probeert niet alleen de teksten van Cats zo goed mogelijk te begrijpen door ze van annotaties, vertalingen en toelichtingen te voorzien, maar ook inzicht te bieden in de manier waarop hij zijn bronnen gebruikte.

Aan de ene kant greep de Zeeuwse emblematicus in woord en beeld terug op (emblematische) voorgangers en sloot hij zich aan bij traditionele voorstellingen; anderzijds bracht hij een vernieuwing aan door ongebruikelijke motieven in te voeren en één afbeelding van een amoureuze, maatschappelijke en godsdienstige verklaring te voorzien. Zijn boek bevat aldus een invloedrijke ethica waarin over de meest uiteenlopende zaken zinvolle gedachten en wijze lessen zijn te vinden. De betekenis die de *Sinne- en minnebeelden* literair- en cultuurhistorisch heeft gehad, kan moeilijk worden overschat. De invloed van Cats' gedachtengoed reikt tot over de landsgrenzen, zowel in als buiten de literatuur.

Cats bestempelde de emblematiek als een aparte artistieke categorie, als een 'maniere van schrijven' (een *genus scribendi*). Het genre werd gekarakteriseerd door de wisselwerking van uitbeelden en uitleggen, door het proces van het verhullend onthullen, om al combinerend en redenerend een juist inzicht in het menselijk gedrag te krijgen. Het embleem presenteert de lezer een beeld, een nabootsing van de bestaande of denkbare werkelijkheid, wijst op de onderliggende waarheid of levensles en biedt handelingsnormen. Dit samengaan van woord en beeld, deze complementariteit tussen de beide zusterkunsten *pictura* en *poesis*, kwam uitstekend tegemoet aan een van de voornaamste doelen van de kunst: de zo gewaardeerde combinatie van leren en vermaken.

Ik hoop dat deze studie-uitgave een aanzet zal vormen tot een beter begrip van het werk van Cats en de Nederlandse emblematiek in het algemeen, en dat de aangeboden overwegingen verder worden bezien en uitgewerkt. Eén van de meest bekende humanistische beelden is dat van de bij die al vliegend door alle tuinen uit de mooiste bloemen het beste zuigt en zo aangename honing bij elkaar scharrelt. Zo zou, zo vond men, de dichter ook te werk moeten gaan, en zo deed Cats het ook. Hij founde in de tekst van zijn bundel een literaire metaforische of, misschien nog beter, een poëtische metaforische afbeelding. Dit doet

Conclusie

Uit de opzet en de voorrede van de bundel blijkt dat Cats met *Sinne- en minnebeelden* een breed publiek wilde aanspreken. In de karakteristieke opzet van deze bundel heeft elke *pictura* drie verschillende verklaringen, waardoor iedereen wel iets herkenbaars tegenkomt en een betekenis vindt die hem aanspreekt. De wijze lessen in amoureuze verklaringen zijn voornamelijk bedoeld voor de nog ongehuwde jeugd; de maatschappelijke verklaring zal vooral mensen op middelbare leeftijd hebben aangesproken; en de godsdienstige verklaring zal vooral gelezen zijn door ouderen die zich met bezinning bezighielden.

Opdracht 2: hoe vind je een specifiek embleem?

Op welke plaats in welke bundel staat het embleem 'Post tenebras spero lucem'? En wie is de auteur van dit embleem?

Search --> Global Search

Emblem Books Search Compare Bibliography Project

Global Search
Browse Pictorial Motives

Welcome to the Emblem Project Utrecht

Dutch Love Emblems of the Seventeenth Century

This is the website for the Emblem Project Utrecht. It currently includes 27 Dutch love emblem books, religious as well as profane. For all of these we have full transcriptions, page facsimiles and indexes, as well as extended search options. Links to sources and parallels, translations and annotation are being added.

Once you have chosen an emblem book from the top menu, navigation through this book and our edition of the book is available at the left side of your screen. In the top menu you find our bibliography as well as information on the project, on the site and on our editorial procedures.

Also on this page: a link to our new research project on Hermannus Hugo, *Pia desideria*.

Your questions and comments are more than welcome at epu@let.uu.nl.

Emblem Project Utrecht
Dutch Love Emblems of the Seventeenth Century

emblems.let.uu.nl/search.html

Search for: 'Post tenebras spero lucem'- everywhere on this site

In de resultatenlijst zie je het embleem met daarbij aangegeven in welke bundel dit embleem staat: het anoniem verschenen *Typus mundi* uit 1627.

The screenshot shows the search interface of the Emblem Project website. The search terms are 'Post tenebras spero lucem' and the location is set to 'everywhere on this site'. The search results show one hit: 'anonymous, Typus mundi (tm1627)'. Below the search results, there is a thumbnail of the emblem 'Post tenebras spero lucem [28]' (tm1627028).

Klik op dit embleem. Op de pagina waar je nu bent, staat achter de titel: '[28]'. Dit betekent dat dit embleem de 28ste in de bundel is.

The screenshot shows the details page for the emblem 'Post tenebras spero lucem [28]'. The page title is 'anonymous, Typus mundi (1627)'. The main content area displays the emblem image with the Latin motto 'Post tenebras spero lucem' and the number '[28]' in a blue box. The left sidebar contains navigation links for 'Edition', 'Emblem', and 'Emblem Book: Content'. The 'Emblem Book: Content' section shows a list of emblems, with 'Post tenebras spero lucem [28]' highlighted. Below the main image, there are thumbnails for other emblems, including '[120]' and '[121]'. The page number 'XXVIII.' is visible at the bottom.

Het derde blok in de linkerkolom bevat scans van de bundel met een beschrijving. Scroll naar beneden tot het laatste embleem; dit is embleem 32. 'Post tenebras spero lucem' is embleem 28 van de 32, dus hoort bij de laatste vijf emblemen in de bundel *Typus mundi*.

anonymous, *Typus mundi* (1627)

Emblem Project Utrecht

Edition

- Introduction
- Concordance
- All Picturae (This Book)
- All Facsimile Images (This Book)

Emblem

- Facsimile Images (This Emblem)
- Translations
- References
- Iconclass

Emblem Book: Content

- Patet aethrae; clauditur Orbi [32]
- Summa privilegii

Patet aethrae; clauditur Orbi [32]

[136] | [137] | XXXII.

Content: Previous

Content: Next

Back to top 1

Je weet nu dat 'Post tenebras spero lucem' als 28ste embleem bij de laatste vijf emblemen in *Typus mundi* hoort, maar je weet nog niet wie de auteur is. Hoewel de bundel op de site als anoniem aangemerkt is, is het niet uitgesloten dat de auteur van specifieke emblemen wel bekend is. Controleer dit daarom altijd!

Klik in het eerste blok in de linkerkolom op 'Introduction'. Hier vind je onder andere meer informatie over de auteurs van de bundel: Egidius Tellier, Balthasar Gallaeus, Gerardus van Rheyden, Ioannes Waerenborch, Ioannes Moretus, Ioannes Tissu, Nicolaus Coldenhoue, Philippus Helman and Philippus Fruytiers.

anonymous, *Typus mundi* (1627)

Emblem Project Utrecht

Edition

- Introduction
- Concordance
- All Picturae (This Book)
- All Facsimile Images (This Book)

Introduction

- About Nine Lecturers of the Antwerp Jesuit College
- About the *Typus mundi*
- Copy Used for this Edition
- Transcription
- Literature
- Notes

Emblem Book: Content

- [Titlepage]
- [Titlepage]

Introduction

This is our edition of *Typus mundi* of 1627. In this introduction, we have limited ourselves to the essentials.

About Nine Lecturers of the Antwerp Jesuit College

The titlepage of the *Typus mundi* says: RR.C.S.I.A. These initials represent 'Rhetoribus Collegij Societatis Iesv Antuerp¹, the Jesuit Order of Antwerp. The book has been composed by senior students of the class of Humanities. Each of them created three or four emblems, including a long Latin poem and short poems in French and Dutch. The names of the students are mentioned after the thirty second and last emblem: Egidius Tellier, Balthasar Gallaeus, Gerardus van Rheyden, Ioannes Waerenborch, Ioannes Moretus, Ioannes Tissu, Nicolaus Coldenhoue, Philippus Helman and Philippus Fruytiers; people of whom we do not know much. At the time Jean Matthiae (1601-1669) was their professor of rhetoric. Such a way of teaching was normal within the Jesuit colleges. The colleges provided a humanist education for a large part of the population. Young people were taught Latin and Greek and rhetorics. In the senior classes they were able to use the classical models and to create persuasive texts. So emblematics had been included into the curriculum for its rhetorical function. Making the emblems themselves, the lecturers learned even better how convincing the rhetoric instrument could be. Emblems in the *Typus mundi* emphasize the joy the students had in appealing to their wit. The collection they created has less to do with the devotional emblem books the Jesuit Order produced in the same era. In that context images and poetry together supported the exercising of faith, certainly a different aim.

About the *Typus mundi*

Jan Cnobbaert published the *Typus mundi* in 1627. The full Latin title means Image of the World, in which Calamities and Perils are emblematically presented along with the opposition in feeling between the Love of God and that of man. These calamities and perils are pointed out in all kinds of objects representing human failures. Swords and crowns for instance, represent the dangers of human power. Furthermore a lot of familiar habits pass by, like pride and vanity. Sometimes the examples are somewhat odd and very humorous: Cupid crushing the world with all its goods with a machine (Erit ex hoc aequior Orbis [31]) or Cupid playing pool using globes as pool balls (In Hâc vincitur, illâc perditur [26]).

The cuts are by Phillip de Mallery (1598-?). Some of the them were already used for the *Amoris divini et humani antipathia* (1626). But the *Typus mundi* must have had a larger influence on the *Amoris divini et humani antipathia* than vice versa. Some illustrations of the *Typus mundi* can be found in the edition of 1629 of the *Antipathia*.

A portrait of St. Ignatius Loyola fills the frontispiece, properly speaking the thirty third emblem. Loloya is standing on top of the world, looking into heaven. He despises what is below and respects what is above. Only the important places on earth are marked - the Jesuit seminaries or colleges.

Without any doubt the four editions of the *Typus mundi* (1627, 1630, 1652 and 1697) proof that it has been a popular book. In addition a part of the emblems has been copied in the first and second book of Francis Quarles's *Emblemes* (1635). More important is the influence on the *Poirters, Ydelheit des weerelts*^[20], which exploited the success of its ancestor.

Copy Used for this Edition

In preparing this edition of *Typus mundi* we have used the copy of Utrecht University Library, call number LBKUN RAR LMY TYPUS 1/I-II.

Transcription

Content: Titlepage

Hoewel je nu negen potentiële auteurs van 'Post tenebras spero lucem' hebt, weet je nog steeds niet wie het embleem daadwerkelijk heeft gemaakt. Er staat echter wel dat de namen van de negen studenten die aan de bundel hebben bijgedragen achter het laatste embleem vermeld zijn. Klik daarom op het laatste embleem, embleem 32, in het derde blok van de linkerkolom.

anonymous, *Typus mundi* (1627)

Emblem Project Utrecht

Introduction
Concordance
All Picturae (This Book)
All Facsimile Images (This Book)

Introduction

About Nine Lecturers of the Antwerp Jesuit College
About the *Typus mundi*
Copy Used for this Edition
Transcription
Literature
Notes

Emblem Book: Content

Patet aethrae; clauditur Orbi [32]

Summa privilegii

Emblem Books Search Compare Bibliography Project

Content: Titlepage

Introduction

This is our edition of *Typus mundi* of 1627. In this introduction, we have limited ourselves to the essentials.

About Nine Lecturers of the Antwerp Jesuit College

The titlepage of the *Typus mundi* says: RR.C.S.I.A. These initials represent 'Rhetoribus Collegij Societatis Iesv Antuerp¹, the Jesuit Order of Antwerp. The book has been composed by senior students of the class of Humanities. Each of them created three or four emblems, including a long Latin poem and short poems in French and Dutch. The names of the students are mentioned after the thirty second and last emblem: Egidius Tellier, Balthasar Gallaeus, Gerardus van Rheyden, Ioannes Waerenborch, Ioannes Moretus, Ioannes Tissu, Nicolaus Coldenhoue, Philippus Helman and Philippus Fruytiers; people of whom we do not know much. At the time Jean Matthiae (1601-1669) was their professor of rhetoric. Such a way of teaching was normal within the Jesuit colleges. The colleges provided a humanist education for a large part of the population. Young people were taught Latin and Greek and rhetorics. In the senior classes they were able to use the classical models and to create persuasive texts. So emblematics had been included into the curriculum for its rhetorical function. Making the emblems themselves, the lecturers learned even better how convincing the rhetoric instrument could be. Emblems in the *Typus mundi* emphasize the joy the students had in appealing to their wit. The collection they created has less to do with the devotional emblem books the Jesuit Order produced in the same era. In that context images and poetry together supported the exercising of faith, certainly a different aim.

About the *Typus mundi*

Jan Cnobbaert published the *Typus mundi* in 1627. The full Latin title means Image of the World, in which Calamities and Perils are emblematically presented along with the opposition in feeling between the Love of God and that of man. These calamities and perils are pointed out in all kinds of objects representing human failures. Swords and crowns for instance, represent the dangers of human power. Furthermore a lot of familiar habits pass by, like pride and vanity. Sometimes the examples are somewhat odd and very humorous: Cupid crushing the world with all its goods with a machine (Erit ex hoc aequior Orbis [31]) or Cupid playing pool using globes as pool balls (in Hâc vincitur, illâc perditur [26]).

The cuts are by Phillip de Mallery (1598-7). Some of them were already used for the *Amoris divini et humani antipathia* (1626). But the *Typus mundi* must have had a larger influence on the *Amoris divini et humani antipathia* than vice versa. Some illustrations of the *Typus mundi* can be found in the edition of 1629 of the *Antipathia*.

A portrait of St. Ignatius Loyola fills the frontispiece, properly speaking the thirty third emblem. Loloya is standing on top of the world, looking into heaven. He despises what is below and respects what is above. Only the important places on earth are marked - the Jesuit seminaries or colleges.

Without any doubt the four editions of the *Typus mundi* (1627, 1630, 1652 and 1697) proof that it has been a popular book. In addition a part of the emblems has been copied in the first and second book of Francis Quarles's *Emblemes* (1635). More important is the influence on the Poitiers, *Ydelheit des werrelts*⁽²⁾, which exploited the success of its ancestor.

Copy Used for this Edition

In preparing this edition of *Typus mundi* we have used the copy of Utrecht University Library, call number LBKUN RAR LMY TYPUS 1/1-II.

Transcription

Als je de subscriptio bekijkt, zie je dat achter elke auteursnaam in Romeinse cijfers aangegeven is welke emblemen deze student heeft gemaakt. Achter Nicolaus Coldenhoue staat 'XXXVIII', dus dit is de auteur van 'Post tenebras spero lucem'. Wanneer je dit ook nog in de scans van de facsimile-editie wilt controleren, scroll je verder naar beneden en klik je op een miniatuur van deze scans.

anonymous, *Typus mundi* (1627)

Emblem Project Utrecht

Introduction
Concordance
All Picturae (This Book)
All Facsimile Images (This Book)

Emblem

Facsimile Images (This Emblem)
Translations
References
Iconclass

Emblem Book: Content

Patet aethrae; clauditur Orbi [32]

Summa privilegii

Emblem Books Search Compare Bibliography Project

*Elusque rei testes
Has quales, quales ingenij nostri tabellas ad aras tuas,
S. P. I GNAT I;
quasi sexennij tuis in scholis exacti
Mineral, ipso festi tui perutillo,
Communi omnium Rhetorum nomine, & voto appendimus.*

[139] | Egidius Tellier. II. IV. XIII. XVI. XIX. Balthasar Gallaeus. X. XII. XXIV. XXVI. XXXI. Gerardus van Rheyden. XXI. XXIII. XXXII. Ioannes Waerenborch. VIII. XIV. XV. XVII. XVIII. Ioannes Moretus. I. VI. XXVII. XXIX. Ioannes Tissu III. XXV. Nicolaus Coldenhoue. praeter ipsam cum carmine Dedicacionem, V. XI. XXXIII.

[140] | Poussez tant qu'il vous plaist, ce cœur fait à l'espreuue
Ne peust estre perç, épar ce qu'icy se treuue:
Mais si ce grand Tireur vient à darder ses fleches,
En moins de rien verras, qu'il aura fait la bresche.

Cupido/ruymt de baen/
Laet 's werelts boor vry staen;
Dit hert is al te herdt
'T en gheeft noch om u hert
Noch 's werelts slecht bestier/
'T is vol van Hemelsch vyer.

Facsimile Images

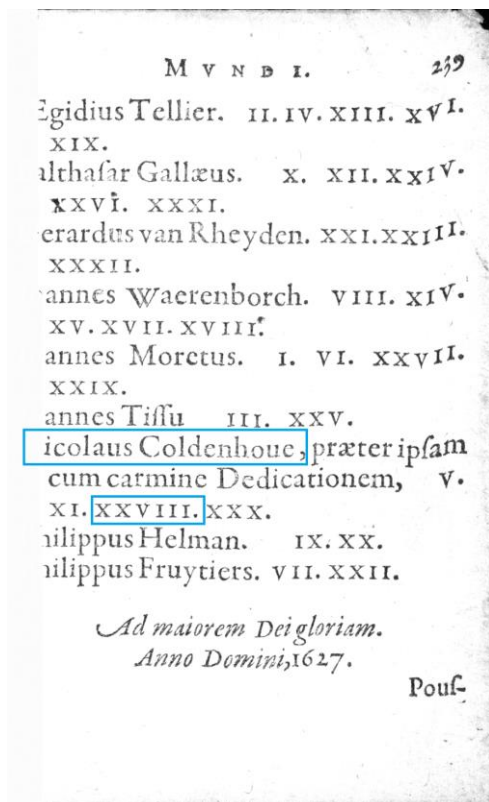
Back to top 1

[136] [137] [138] [139] [140]

Wanneer je bijvoorbeeld op scan 139 hebt geklikt, kom je op een pagina waar je de afbeelding kunt downloaden. Het is niet mogelijk om de grote afbeelding online te zien, dus je moet hem downloaden om te kunnen lezen wat er in de facsimile staat.

The screenshot shows the Emblem Project Utrecht website. The top navigation bar includes 'Emblem Books', 'Search', 'Compare', 'Bibliography', and 'Project'. A sidebar on the left contains a navigation menu with 'Edition', 'Introduction', 'Concordance', 'All Picturae (This Book)', 'All Facsimile Images (This Book)', and 'Emblem Book: Content'. The main content area displays a list of emblem books with their respective title pages. The first entry is 'M V N D I.' with a page number '239' and a list of authors and their corresponding emblem numbers: Egidius Tellier (II, IV, XIII, XVI, XIX), Ithafar Gallæus (X, XII, XXI, XXVI, XXXI), Gerardus van Rheyden (XXI, XXII, XXXII), Johannes Waerenborch (VIII, XIV, XV, XVII, XVIII), Johannes Moretus (I, VI, XXVII, XXIX), Johannes Tiffu (III, XXV), Nicolaus Coldenhouc (præter ipsam cum carmine Dedicationem, V, XI, XXVIII, XXX), Philippus Helman (IX, XX), and Philippus Fruytiers (VII, XXII). The page concludes with the Latin phrase 'Ad maiorem Dei gloriam.' and the date 'Anno Domini, 1627.' followed by the name 'Pouf-'.

Zoals je hieronder inderdaad ook in de gedownloade scan kunt zien, is Nicolaus Coldenhoue de auteur van embleem 28.

Conclusie

Het embleem 'Post tenebras spero lucem' is dus het 28ste embleem in de in 1627 anoniem verschenen bundel *Typus mundi*. De bundel bevat in totaal 32 emblemen, dus 'Post tenebras spero lucem' bevindt zich achteraan in de bundel. Hoewel de bundel als geheel anoniem verschenen is, weten we wel wie aan de emblemen hebben bijgedragen. De bundel met emblemen met een lang Latijns gedicht en korte Franse en Nederlandse gedichten is namelijk door negen gevorderde studenten uit de geesteswetenschappen van het

Antwerpse Jezuïetencollege gemaakt. Het embleem 'Post tenebras spero lucem' is van de hand van Nicolaus Coldenhoue.

Opdracht 3: biedt de site ook volledigheid?

Zoek een willekeurig embleem uit een willekeurige bundel (niet die uit de vorige opdracht) en bekijk via een 'Global search' actie of het rijtje met verbanden dat daar wordt opgesomd volledig is.

De precieze uitwerking hangt af van het gekozen embleem en de query's, de zoekopdrachten via 'Global Search'. Hieronder een algemeen antwoord dat als conclusie van (bijna) elke zoekopdracht kan gelden.

Translations
Literature
Sources and parallels
References, across this site, to this page
Iconclass
Comments
Notes

In het gunstigste geval zijn bovenstaande onderdelen bij elk embleem ingevuld. Dit is echter lang niet bij alle emblemen het geval en waar dit wel zo is, zijn ze vaak niet volledig. Parallellen, verwijzingen, commentaar en soms zelfs vertalingen zijn namelijk interpretatiegebonden. Hoewel de computer inmiddels veel kan, is interpreteren nog niet mogelijk en moeten alle verbanden dus door mensen gelegd en ingevoerd worden. Aangezien dit veel tijd kost is er meestal slechts één interpretatie aangegeven, terwijl er vanuit verschillende invalshoeken altijd ruimte is voor verschillende interpretaties. Bovenstaande onderdelen hebben dus hun beperkingen: ze beloven veel en zijn ook nuttig maar de volledigheid laat te wensen over waardoor het mogelijk is dat je voor een onderzoeksvraag bruikbare verbanden en emblemen niet direct vindt. Het blijft dus altijd nodig om een kritische houding ten opzichte van het materiaal aan te nemen en de interpretatieslag zelf te maken. De informatie op de website kan hierbij wel als handvat dienen.

Opdracht 4: wat leren de EPU-emblemen ons over het verband tussen liefde en geld?

De uitwerking is afhankelijk van de termen die je met geld en economie associeert. Gelderblom zocht op termen als 'money', 'pecunia', 'purse', 'profit' en 'fortune'. Zie verder: Gelderblom, A.J. (2007). 'Investing in your relationship'. In E. Stronks & P. Boot (Eds.), *Learned love. Proceedings of the Emblem Project Utrecht Conference on Dutch love emblems and the internet*, 131-142. Den Haag: DANS: Data Archiving and Networked Services. (http://emblems.let.uu.nl/static/images/project/learned_love_131-142.pdf)

Opdracht 5: detecteren van verbanden

In welke emblemen staan de kooi en de vogel in de *pictura* symbool voor maagdelijkheid of het verlies daarvan? Hoe heb je gecontroleerd of het beeld van een vogel in/uit een kooi in deze emblemen symbool kan staan voor (het verliezen van) maagdelijkheid?

Search --> Browse Pictorial Motives

The screenshot shows the website interface for the Emblem Project Utrecht. At the top, there is a navigation bar with links for 'Emblem Books', 'Search', 'Compare', 'Bibliography', and 'Project'. Below this, there are buttons for 'Global Search' and 'Browse Pictorial Motives'. The main heading reads 'Welcome to the Emblem Project Utrecht' followed by 'Dutch Love Emblems of the Seventeenth Century'. A paragraph explains that the website includes 27 Dutch love emblem books, religious as well as profane, with full transcriptions, page facsimiles, and indexes. It also mentions navigation options and a link to a new research project on Hermannus Hugo's *Pia desideria*. A sidebar on the left contains links for 'Educational Site', 'Learned Love', 'Proceedings', and 'Related Projects', along with a book cover for *Pia Desideria*. On the right, there is a large illustration of Cupid with a bow and arrow, and a red box with the text 'Emblem Project Utrecht' and 'Dutch Love Emblems of the Seventeenth Century'.

In de Iconclass Browser waar je nu bent kun je een concrete query ingeven, maar is het ook mogelijk om één van de tien hoofdcategorieën aan te klikken en het aantal zoekresultaten vervolgens te verkleinen door de zoekopdracht middels het klikken op subcategorieën specifieker te maken. Zelf een query ingeven ligt in dit geval echter meer voor de hand, want je weet precies wat je in de *picturae* zoekt. De andere optie is vooral handig als je meer exploratief aan het zoeken bent.

De Iconclass Browser ondersteunt booleaan zoeken, dus je kunt o.a. verschillende zoektermen combineren met 'and' en 'or'.

Een voorbeeld van een query om emblemen te vinden waarin vogels in/uit kooien in de pictura symbool staan voor (het verliezen van) maagdelijkheid is: 'Cage AND bird'.

The screenshot shows the 'Iconclass Browser' interface. At the top, there is a navigation bar with links for 'Emblem Books', 'Search', 'Compare', 'Bibliography', and 'Project'. Below this, there is a search bar with the query 'cage AND bird'. The results section shows a list of 24 found items, including various categories like 'birds', 'trees', 'landscapes in the temperate zone', 'postures of the human figure', 'the ages of man', 'bird in a cage', 'housing', 'sports, games ~ animals', 'weapons', 'Dependence', and 'personifications and symbolic representations of Love'. At the bottom, there is a row of small thumbnail images representing the search results.

Deze query levert 24 resultaten op. Om vervolgens te bepalen of de vogel en de kooi in de emblemen daadwerkelijk maagdelijkheid symboliseren is het nodig om elk embleem afzonderlijk te bekijken. Hiertoe klik je op een zoekresultaat, bekijk je de pictura en lees je het motto en de subscriptio aandachtig. Ook kijk je of de onderdelen met commentaar, parallellen, literatuurverwijzingen of annotaties bij dit embleem informatie bevatten die je verder kunnen helpen.

Opdracht 6: wat kom je via de site te weten over de ooievaar als beeldmotief?

Ga met behulp van de EPU site na waar de ooievaar in de zeventiende eeuw symbool voor stond. Herken je nog iets van de gevonden symboliek in de hedendaagse samenleving?

Search --> Global Search

Emblem Books Search Compare Bibliography Project

Global Search
Browse Pictorial Motives

Welcome to the **Emblem Project Utrecht**
Dutch Love Emblems of the Seventeenth Century

This is the website for the Emblem Project Utrecht. It currently includes 27 Dutch love emblem books, religious as well as profane. For all of these we have full transcriptions, page facsimiles and indexes, as well as extended search options. Links to sources and parallels, translations and annotation are being added.

Once you have chosen an emblem book from the top menu, navigation through this book and our edition of the book is available at the left side of your screen. In the top menu you find our bibliography as well as information on the project, on the site and on our editorial procedures.

Also on this page: a link to our new research project on Hermannus Hugo, *Pia desideria*.

Your questions and comments are more than welcome at epu@let.uu.nl.

Emblem Project Utrecht
Dutch Love Emblems of the Seventeenth Century

emblems.let.uu.nl/search.html

Search for: 'stork' - everywhere on this site

Emblem Books Search Compare Bibliography Project

Global search

Search terms

Search for: everywhere on this site

and or everywhere on this site

Display results

Show picturae, sort by book

Only show motto's

Submit search

Search Results Index (10 hits, in total)

- Daniel de la Feuille, *Devises et emblemes* (f1691)
- Pieter Huygen, *Beginselen van Gods Koninkrijk* (hu1689)
- Jan Suderman, *De godlievende ziel* (su1724)
- Otto Vaenius, *Amoris divini emblemata* (v1615)
- Otto Vaenius, *Q. Horatii Flacci Emblemata* (va1612)

Daniel de la Feuille, *Devises et emblemes* (f1691)

Back to top ↑

Het is ook mogelijk om te zoeken via Search --> Browse Pictorial Motives.

Emblem Books Search Compare Bibliography Project

Dutch Love Emblems of the Seventeenth Century

[Global Search](#)

[Browse Pictorial Motives](#)

Welcome to the Emblem Project Utrecht

Dutch Love Emblems of the Seventeenth Century

This is the website for the Emblem Project Utrecht. It currently includes 27 Dutch love emblem books, religious as well as profane. For all of these we have full transcriptions, page facsimiles and indexes, as well as extended search options. Links to sources and parallels, translations and annotation are being added.

Once you have chosen an emblem book from the top menu, navigation through this book and our edition of the book is available at the left side of your screen. In the top menu you find our bibliography as well as information on the project, on the site and on our editorial procedures.

Also on this page: a link to our new research project on Hermannus Hugo, *Pia desideria*.

Your questions and comments are more than welcome at epu@let.uu.nl.

Emblem Project Utrecht
Dutch Love Emblems of the Seventeenth Century

emblems.let.uu.nl/browse.html

Met de query 'stork', krijg je dezelfde resultaten als wanneer je via Global Search zoekt.

The screenshot shows the 'Iconclass Browser' interface. At the top, there are navigation tabs: 'Emblem Books', 'Search', 'Compare', 'Bibliography', and 'Project'. The search bar contains the text 'Deutsch Français Italiano' and a search input field with 'stork' entered. Below the search bar, it says 'The following notations were also used in the items found for your query: stork'. A list of 10 iconclass notations is displayed, including '11A23 · God's perfections', '11Q01 · love towards God; 'Amore verso Iddio' (Ripa)', '11Q7141 · altar', '11Q71423 · altarcross, crucifix', '22 · natural phenomena', '25F37(STORK)(+1) · shore-birds and wading-birds: stork (+ animals used symbolically)', '25F37(STORK)(+421) · shore-birds and wading-birds: stork (+ nest, den, burrow)', '25F37(STORK)(+526) · shore-birds and wading-birds: stork (+ animal(s) moving in the air)', '25H1 · landscapes in the temperate zone', '25I · city-view, and landscape with man-made constructions', '31A25 · postures and gestures of arms and hands', '41A · housing', '42B4 · filial love, 'Pietas filiorum'', '46 · social and economic life, transport and communication', '56 · Emotion', '57 · Morality', and '86(...) · proverbs, sayings, etc. (with TEXT)'. Below the list, it says '10 found'. At the bottom, there is a row of 10 small thumbnail images of emblems.

In plaats van het invoeren van de query 'stork' kun je ook een categorie aanklikken en de zoekresultaten specifieker maken door steeds door te klikken op subcategorieën.

The screenshot shows the 'Iconclass Browser' interface with the search bar empty. Below the search bar, there is a list of 10 categories: '0 · Abstract, Non-representational Art', '1 · Religion and Magic', '2 · Nature', '3 · Human Being, Man in General', '4 · Society, Civilization, Culture', '5 · Abstract Ideas and Concepts', '6 · History', '7 · Bible', '8 · Literature', and '9 · Classical Mythology and Ancient History'.

Door het achtereenvolgens aanklikken van onderstaande (sub-)categorieën krijg je dezelfde tien resultaten als bij het zoeken op bovenstaande twee manieren waarbij je 'stork' als query invoert.

- [2 · Nature](#)
- [25 · earth, world as celestial body](#)
- [25F · animals](#)
- [25F3 · birds](#)
- [25F37 · shore-birds and wading-birds](#)
- [25F37\(...\) · shore-birds and wading-birds \(with NAME\)](#)
- [25F37\(STORK\) · shore-birds and wading-birds: stork](#)

Je kunt vervolgens ook nog aangeven dat je alleen de symbolisch gebruikte ooievaars wilt.

- 25F37(STORK)(+1) · shore-birds and wading-birds: stork (+ animals used symbolically)

Met deze manier van zoeken vind je alleen:

Otto Vaenius, Q. Horatii Flacci Emblemata (va1612) - Inexorabile fatum.

Otto Vaenius, *Amoris divini emblemata* (v1615) - Pietate in parentes potior
Jan Suderman, *De godlievende ziel* (su1724) - Pietate in parentes potior

Je mist nu echter een aantal emblemen, want de ooievaar(s) in onderstaande twee emblemen hebben wel degelijk een symbolische betekenis. Zij hebben namelijk een nest op de kerk gebouwd.

Pieter Huygen, *Beginselen van Gods Koninkrijk* (hu1689) - 't Verlokke oog misleid den Boog
Daniel de la Feuille, *Devises et emblemes* (f1691) - Une Cicogne bâtit son nid sur les Tours de Temples

Conclusie

Van de ooievaarsymboliek die we nu kennen bij de geboorte van een kindje, is in de emblembundels op de EPU website geen spoor te bekennen. De ooievaar blijkt als beeldmotief vooral te functioneren binnen een religieuze context. De ooievaar werd gezien als een migrant die in koude winters naar een beter, warmer land vliegt en de combinatie van een ooievaar in de *pictura* en een religieus georiënteerde *subscriptio* laat deze uitleg vertalen in de mens als migrant op aarde die na de dood naar een betere plaats gaat: naar God in de eeuwigheid. Tussen de zeventiende eeuw en het heden heeft dus een betekenisverandering plaatsgevonden waarbij de ooievaar bij een andere levensfase is gaan horen: waar het beeld van de ooievaar in de zeventiende eeuw bij de dood hoorde, hoort het nu bij de geboorte. En waar het in de zeventiende eeuw betekenis kreeg in een religieuze context, wordt het nu in een wereldlijke context gebruikt.

Opdracht 7: volg de sporen van een beeldmotief

Probeer sporen van het embleem 'Amicitia etiam post mortem durans' met de metafoor van de iep en de wijnrank in de liefdesemblembundels in EPU te vinden. Waartoe dienen de wijnrank en de iep als metafoor?

Search --> Global Search

emblems-let.uu.nl/search.html

Search for: 'vine' (everywhere on this site) AND 'elm' (everywhere on this site)

Emblem Books Search Compare Bibliography Project

Emblem Project Utrecht

Global search

Search terms

Search for: everywhere on this site

and or everywhere on this site

Display results

Show picturae, sort by book

Only show motto's

Submit search

Search Results Index (10 hits, in total)

- Bibliographical search results
- Daniel de la Feuille, *Devises et emblemes* (f1691)
- Daniel Heinsius, *Quaeris quid sit Amor* (he1601)
- Daniel Heinsius, *Emblemata amatoria* (he1608)
- Daniel Heinsius, *Ambacht van Cupido, from: Nederduytsche poemata* (he1616)
- Otto Vaenius, *Amorum emblemata* (v1608)
- Otto Vaenius, *Q. Horatii Flacci Emblemata* (va1612)
- Otto Vaenius, *Emblemata aliquot selectiora amatoria* (va1618)

Bibliographical search results Back to top ↑

- Monographs
 - The elm and the vine
 - The English Emblem

10 resultaten:

- Secundaire literatuur (2x): 'The elm and the vine' en *The English Emblem*.
- Daniel de la Feuille, *Devises et emblemes* (f1691) (emblem 6 en 12)
- Daniël Heinsius, *Quaeris quid sit Amor* (he1601)
- Daniël Heinsius, *Emblemata amatoria* (he1608)
- Daniël Heinsius, *Ambacht van Cupido, from: Nederduytsche poemata* (he1616)
- Otto Vaenius, *Amorum emblemata* (v1608)
- Otto Vaenius, *Q. Horatii Flacci Emblemata* (va1612)
- Otto Vaenius, *Emblemata aliquot selectiora amatoria* (va1618)

De acht emblemten zijn ook via te vinden via :

Search --> Browse Pictorial Motives

Emblem Books Search Compare Bibliography Project

Emblem Project Utrecht

Dutch Love Emblems of the Seventeenth Century

[Global Search](#)

[Browse Pictorial Motives](#)

Welcome to the Emblem Project Utrecht

Dutch Love Emblems of the Seventeenth Century

This is the website for the Emblem Project Utrecht. It currently includes 27 Dutch love emblem books, religious as well as profane. For all of these we have full transcriptions, page facsimiles and indexes, as well as extended search options. Links to sources and parallels, translations and annotation are being added.

Once you have chosen an emblem book from the top menu, navigation through this book and our edition of the book is available at the left side of your screen. In the top menu you find our bibliography as well as information on the project, on the site and on our editorial procedures.

Also on this page: a link to our new research project on Hermannus Hugo, *Pia desideria*.

Your questions and comments are more than welcome at epu@let.uu.nl.

Pia Desideria Project

Emblem Project Utrecht
Dutch Love Emblems of the Seventeenth Century

emblems.let.uu.nl/browse.html

Query : 'vine AND elm'

Emblem Books Search Compare Bibliography Project

Emblem Project Utrecht

Iconclass Browser

Deutsch Français Italiano x

The following notations were also used in the items found for your query: vine AND elm

- Top
- 25G3(ELM)(+371) · trees: elm (+ dead, withered plant)
- 25H · landscapes
- 31E · death of human being
- 45C15(BOW) · archer's weapons: bow
- 47I422(+8934) · vine (+ bearing fruit)
- 54A · State of Being while Doing
- 56F2(+4) · (personifications and symbolic representations of) Love; 'Amore (secondo Seneca)' (Ripa) (+ emblematical representation of concept)
- 86(...) · proverbs, sayings, etc. (with TEXT)
- 92D15 · non-aggressive, friendly or neutral activities and relationships of Cupid
- 92D18(BOW) · attributes of Cupid: bow

8 found

De sporen van Alciato's 'Amicitia etiam post mortem durans' uiten zich in zowel in de pictura als in het motto en de subscriptio van meerdere emblemen op de website. Zo gebruikt De la Feuille het beeld van de wijnrank om een dode iep in embleem 6 uit *Devises et emblemes* (1691) net als Alciato als metafoor voor goede vriendschap. Embleem 12 is minder expliciet op vriendschap gericht en de subscriptio 'Hoewel ik dood ben, nochtans zorg ik voor haar' zou ook vanuit de minnaar gelezen kunnen worden.

In de drie embleemboeken van Heinsius, *Quaeris quid sit amor* (1601), *Emblemata amatoria* (1608) en *Ambacht van Cupido, from: Nederduytsche poemata* (1616) dienen de wijnrank en de dode iep steeds als metafoor voor de kracht van de liefde. Hierbij is de boodschap: liefde overwint de dood. Motto en subscriptio zijn in al deze bundels hetzelfde. In *Quaeris quid sit amor* en *Emblemata amatoria* is ook de pictura hetzelfde en is dit embleem, 'Ni mesme la mort', de zeventiende in de bundel. Als je deze twee bundels op de website via 'compare' --> 'Two Distinct Emblem Books' vergelijkt*, zie je dat deze overeenkomsten niet vreemd zijn, want alle 24 emblemen komen in deze bundels overeen. In *Ambacht van Cupido, from: Nederduytsche poemata* verschilt het pictura, maar is ook hierin een halve, dode iep met daaromheen een wijnrank afgebeeld. Daarnaast is Cupido in de picturae van al deze drie emblemen aanwezig. Cupido, in de Romeinse mythologie de zoon van liefdesgodin Venus, loopt met zijn kenmerkende pijl en boog langs de boom en kijkt ernaar. Het blijkt ook uit de subscriptio, maar met Cupido in de pictura wordt het nogmaals duidelijk dat het hier om de liefde gaat.

Cupido is ook afgebeeld in de picturae van embleem 123 in *Amorum emblemata* (1608) en embleem 69 in *Emblemata aliquot selectiora amatoria* (1618). Deze bundels zijn beide van Vaenius en afgezien van enkele spellingveranderingen, zoals 'lae' (1618) in plaats van 'Ja' (1608), zijn het motto en de Nederlandse subscriptio van deze emblemen gelijk. De subscriptio's lijken op het eerste gezicht enkel gespiegeld, maar verschillen toch op meerdere punten van elkaar: zo is het hoofd van de stervende man in *Emblemata aliquot selectiora amatoria* (1618) verder opgeheven en is de boom in deze bundel breder en is deze anders afgebroken. Dit neemt echter niet weg dat er meer overeenkomsten zijn dan verschillen. Ook in deze twee emblemen met het motto 'Transilit et fati litora magnus' wordt de dood overwonnen door de liefde.

Het overgebleven embleem dat met de zoekterm 'vine AND elm' gevonden is, embleem 41 uit Vaenius' *Q. Horatii Flacci Emblemata* (1612), gaat in tegenstelling tot de andere zeven emblemen niet over liefde of vriendschap. Het embleem 'Agriculturae beatitudo' (= landbouwgeluk) leert de lezer dat boeren gelukkige mensen zijn. En in deze landbouwcontext worden de iep en de wijnrank niet als metafoor gepresenteerd, maar is sprake van een letterlijke betekenis. Het verwijst naar de praktische toepassing in de wijnbouw die de Romeinen ook al gebruikten.

Conclusie

Er zijn dus meerdere sporen van de iep en de wijnrank uit het embleem 'Amicitia etiam post mortem durans' te vinden. Deze sporen zijn soms gelijksoortig: zo is in de *picturae* van de twee emblemen van De la Feuille alleen een iep met een wijnrank te zien en geven de *subscriptio's* aan dat dit beeld als metafoor voor vriendschap of de liefde moet worden geïnterpreteerd. In de emblemen van Heinsius is Cupido echter ook in de *picturae* aanwezig en leert de lezer dat liefde de dood overwint; het gaat hier dus niet over vriendschap. Ook in twee van Vaenius' emblemen is Cupido afgebeeld en is de standvastigheid van de liefde het onderwerp. Slechts één embleem, Vaenius' 'Agriculturae beatitudo', wijkt helemaal van deze thematiek af. In dit embleem wordt het groeien van de wijnrank om een iep daadwerkelijk als praktische toepassing in de wijnbouw bedoeld waardoor dit embleem ook niet als een spoor van de iep-wijnrankmetafoor uit Aciato's 'Amicitia etiam post mortem durans' kan worden beschouwd. Al deze sporen kunnen echter niet onbetwist als imitatio worden geïnterpreteerd. Is het namelijk wel aannemelijk dat al deze auteurs Aciato's embleem als voorbeeld namen, of ontlenen ze aan zoveel verschillende teksten dat je het niet direct tot 'Amicitia etiam post mortem durans' kunt terugvoeren? En was de huwelijksymboliek van de iep en de wijnrank niet in zoverre gemeengoed dat het in het licht van een topos kan worden gezien? Dit zijn vragen waar onderzoekers ook mee te maken krijgen en die niet door de site opgelost worden. Interpreteren is op dit moment nog iets wat de computer niet van ons kan overnemen.

*

Compare --> Two Distinct Emblem Books

The screenshot shows the website interface for the Embleem Project Utrecht. At the top, there is a navigation bar with links for 'Emblem Books', 'Search', 'Compare', 'Bibliography', and 'Project'. Below this, a search bar contains the text 'Two Distinct Emblem Books'. The main content area is divided into a left sidebar and a main text area. The sidebar includes sections for 'Educational Site' (with links for Dutch and English), 'Learned Love', 'Proceedings', and 'Related Projects'. The main text area features a 'Welcome to the Embleem Project Utrecht' message, followed by a detailed introduction to the project's resources and a link to a new research project on Hermannus Hugo's *Pia desideria*. On the right side of the page, there is a large illustration of Cupido, the Roman god of love, depicted as a winged cherub holding a bow and arrow. At the bottom right, the 'Embleem Project Utrecht' logo is visible, along with the text 'Dutch Love Emblems of the Seventeenth Century'. The URL 'emblems.let.uu.nl/compare.html' is shown at the bottom left.

Kies voor het linkerscherm: Emblem Books --> Daniël Heinsius, Quæris quid sit Amor (c. 1601)

Kies voor het rechterscherm: Emblem Books --> Daniël Heinsius, Emblemata amatoria (1607/8)

Emblem Books

Daniël Heinsius, *Quæris quid sit Amor* (c. 1601)

Front

- [Titlepage]
- Aen de Joncvrouwen van Hollandt

Emblems

- Omnia vincit amor [1]
- Au dedans je me consume [2]
- Mes pleurs mon feu decelent [3]
- Ardo d'apresso, & da longhi mi struggo [4]
- Qui me nourrist, m'estaind [5]
- A autruy mort, a moy vie [6]
- Je ne le puis celer [7]
- Cosi de ben amar porto tormento [8]
- Ni spirat, immota [9]
- Inter omnes [10]
- Je reviens de mon gré aux doux lacqs qui me serrent [11]
- O l'estroit eslargi [12]
- De douceur amertume [13]
- Te stante virebo [14]
- Et piu dolci [15]
- Solatum, non auxilium [16]
- Ni mesme la mort [17]
- C'est tard avisé [18]
- Les deux sont un [19]
- Il mal mi preme, & mi spaventa il peggio [20]
- Perch' io stesso mi strinsi [21]
- Mon mal me suit [22]
- Serò detrectat onus qui subijt [23]
- Noctua ut in tumulis, super utque cadavera bubo [24]

Emblem Books

Heinsius, Quæris quid sit Amor? (c. 1601)

Heinsius, Emblemata amatoria (1607/8)

- Vaenius, Amorum emblemata (1608)
- Hooft, Emblemata amatoria (1611)
- Vaenius, Horatiana emblemata (1612)
- [anonymous], Cupido's lusthof (1613)
- Heinsius, Ambacht van Cupido (1613)
- De Monteny/Roemer Visscher, Emblemes (c. 1615)
- Vaenius, Amoris divini emblemata (1615)
- Heinsius, Ambacht van Cupido (1616)
- [anonymous], Nieuwen iecht spiegel (1617)
- Vaenius, Emblemata aliquot selectiora amatoria (1618)
- Cats, Proteus (partial) (1618)
- [anonymous], Thronus Cupidinis (1620)
- Hugo, Pia desideria (1624)
- Cats, Sinne- en minnebeelden (1627)
- [anonymous], Typus mundi (1627)
- [anonymous], Amoris divini et humani antipathia (1628)
- Van Leuven, Amoris divini et humani antipathia (1629)
- De Harduwijn, Goddelycke wenschen (1629)
- Luyken, Duytse lier (1671)
- Luyken, Jezus en de ziel (1685)
- Huygen, Beginselen van Gods Koninkrijk (1689)
- [anonymous], Emblemata amatoria (1690)
- De la Feuille, Devises et emblemes (1691)
- Den Elger, Zinne-beelden der liefde (1703)
- Hoogstraten, Zegepraal der goddelyke liefde (1709)
- Suderman, De godlievende ziel (1724)

- Il mal mi preme, & mi spaventa il peggio [20]
- Perch' io stesso mi strinsi [21]
- Mon mal me suit [22]
- Serò detrectat onus qui subijt [23]
- Noctua ut in tumulis, super utque cadavera bubo [24]

Back

emblems.let.uu.nl/he1608_compare_frame.html?position=right